

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1942 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm jämte vissa kringliggande områden, dels ock en i ämnet väckt motion, i vad ärendet hänvisats till behandling av lagutskott.

Genom en den 30 december 1941 dagtecknad proposition, nr 13, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser föreslagit riksdagen att i enlighet med vad i propositionen jämte bilagor närmare angivits

A) medgiva, att från och med den 1 juli 1942 vissa kring Stockholm belägna områden må frånskiljas de stift, de för närvarande tillhöra, för att jämte huvudstaden bilda ett särskilt stift med benämningen Stockholms stift och med biskopssäte i Stockholm,

B) medgiva, att innehavaren av biskopsämbetet i det nya stiftet må tills vidare och intill dess tjänstebostad för honom, jämlikt vad därom är stadgat, må bliva anordnad, åtnjuta hyresersättning med ett belopp av högst 6,000 kronor för år,

C) godkänna en reglering övergångsvis av befodringsförhållandena för de av den nya stiftsbildningen berörda prästerna samt

D) under förutsättning av bifall till hemställan under A) antaga dels vid propositionen fogade, av kyrkomötet för dess del godkända förslag till

1) lag om ändrad lydelse av §§ 2, 4 och 5 förordningen den 16 november 1863 (nr 61, s. 3) angående allmänt kyrkomöte,

2) lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad och

3) lag om ändring i vissa delar av förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval,

dels ock ett vid propositionen fogat förslag till

4) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 27

november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel;

ävensom godkänna ett vid propositionen jämväl fogat förslag till

5) kungörelse om ändrad lydelse av 5 § 2 mom. familjepensionsreglementet för prästerskapet den 28 november 1941 (nr 904).

I anledning av propositionen har inom första kammaren väckts en motion, nr 112, av herr *Ekman*. I motionen hemställs, att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslår.

Propositionen och motionen ha, såvitt angår förslaget till lag om ändrad lydelse av §§ 2, 4 och 5 förordningen den 16 november 1863 (nr 61, s. 3) angående allmänt kyrkomöte, hänvisats till behandling av konstitutionsutskottet. I övrigt ha propositionen och motionen hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet.

De av första lagutskottet behandlade författningsförslagen äro av följande lydelse:

Förslag

till

L a g

om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad.

Härigenom förordnas som följer:

Det särskilda domkapitlet för Stockholms stad skall upphöra den dag, då förordnande att Stockholms stad tillika med vissa kringliggande områden skall utgöra ett särskilt stift träder i kraft. I följd härav upphäves från och med samma dag vad om nämnda domkapitel och pastor primarius i Stockholm stadgas i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel och förordningen den 11 februari 1687, huru med rättegång uti domkapitlen skall förhållas, så ock vad därom eljest må finnas i lag eller särskild författning föreskrivet.

De mål och ärenden, vilka vid den nya stiftsindelningens ikraftträdande äro anhängiga hos domkapitlet för Stockholms stad, skola överlämnas till fortsatt handläggning av domkapitlet i Stockholms stift.

Om förordnande och val första gången av ledamöter jämte suppleanter i domkapitlet i Stockholms stift äger Konungen föranstalta innan den nya stiftsindelningen träder i kraft. För sådant förordnande och val skall, såvitt ske kan, tillämpas vad med avseende å domkapitlen i allmänhet i motsvarande hänseende finnes i lagen om domkapitel stadgat och eljest vad Konungen särskilt föreskriver.

Förslag

till

L a g

**om ändring i vissa delar av förordningen den 30 maj 1759
om biskops- och superintendentsval.**

Härigenom förordnas, att stadgandet i 9 mom. förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval angående lektors rösträtt vid sådant val skall upphöra att gälla samt att 3 mom.¹ samma förordning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

3:o.

Till detta val kallar prosten i varje kontrakt eller, om han är av laga förfall hindrad, den i hans ställe är förordnad alla till prästämbetets utövning behöriga prästmän, som inom kontraktet innehava ordinarie prästerlig tjänst eller sådan särskild prästerlig tjänst, som i 47 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster avses, eller anställning vid allmän undervisningsanstalt, så ock annan till prästämbetets utövning behörig, inom stiftet tjänstgörande prästman, som är inom kontraktet kyrkoskriven.

Denna lag träder i kraft å dag, som Konungen bestämmer.

Förslag

till

Förordning

**angående ändring i vissa delar av förordningen den 27 november 1936
(nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlö-
nande jämte nya grunder för dispositionen
av därtill avsedda medel.**

Härigenom förordnas, att punkterna 6:o och 21:o förordningen den 27 november 1936 med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

¹ Senaste lydelse av 3 mom. se 1916: 93.

6:o.

Följande biskopar skola i kontant lön för år åtnjuta
dels grundlön med här nedan angivna belopp, nämligen

ärkebiskopen 29,000 kronor

biskopen i Linköpings stift 21,000 »

— — —

» i Luleå » 21,000 »

» i Stockholms » 21,000 »

dels ock — — — statens befattningshavare.

Biskopen i — — — berörda befattning.

21:o.

a) — — —

e) Likaledes skall kyrkofonden tillföras ersättning av statsverket för det ränteanslag i kronotionde, för vilket gottgörelse utgått till innehavaren av pastor primarietjänsten i Stockholm.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1942.

Förslag

till

Kungörelse

om ändrad lydelse av 5 § 2 mom. familjepensionsreglementet för prästerskapet
den 28 november 1941 (nr 904).

Härigenom förordnas, att 5 § 2 mom. familjepensionsreglementet för prästerskapet den 28 november 1941 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

5 §.

2. För följande — — — tillämpas

a) — — —

b) de familjepensionsunderlag — — — särskilt angivas:

för *ärkebiskopen* — — — för år, samt

för *extra ordinarie* — — — för år.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1942.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. I fråga om motiveringen till motionärens hemställan hänvisas till motionen.

Sedan Kungl. Maj:t genom proposition till 1941 års riksdag nr 201 förelagt riksdagen vissa lagförslag, innebärande en förändrad ordning vid tillsättning av pastor primarieämbetet ävensom viss utvidgning av ämbetsbefogenheterna för innehavaren av denna befattning, har riksdagen — efter hemställan av första lagutskottet i dess utlåtande nr 35 — i skrivelse den 4 juni 1941, nr 285, dels anmält, att berörda proposition icke bifallits av riksdagen, dels ock, i anledning av i ärendet väckta motioner, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga under förnyat övervägande frågan om inrättande av ett särskilt stift med egen biskop för Stockholm med omnejd samt, efter den ytterligare utredning som kunde finnas erforderlig, förelägga riksdagen förslag i ämnet.

I anledning av riksdagens sålunda intagna ståndpunkt har chefen för ecklesiastikdepartementet låtit företaga de kompletterande utredningar, som med hänsyn till frågans ändrade läge befunnits påkallade, ävensom utarbeta förslag till en sådan ändring i den gällande kyrkliga indelningen i riket, att vissa kring Stockholm belägna områden utbrytas från de stift de för närvarande tillhöra för att jämte huvudstaden ingå i och bilda ett eget stift med biskopssäte i Stockholm.

Det sålunda uppgjorda förslaget har i det väsentliga grundats på ett förslag, som år 1937 framlagts av kammarrådet Tom Wohlin i egenskap av tillkallad sakkunnig.

Vid remiss till lagrådet den 26 september 1941 av vissa nedan närmare angivna, av den föreslagna stiftsbildningen föranledda lagförslag, redogjorde *föredragande departementschefen, statsrådet Bagge*, för sakkunnigförslaget och däröver avgivna utlåtanden. Det huvudsakliga innehållet i redogörelsen återgives här nedan.

Sakkunnigförslaget.

Gränsdragningen för ett Stockholms-stift.

Kammarrådet Wohlin anför härom, bland annat:

Av domkapitelskommittén undersöktes två alternativ till begränsning av ett blivande Stockholms-stift. Det ena, kallat minimalalternativet, omfattade ett område av ungefär två mils omkrets runt huvudstaden. Det andra, maximalalternativet, omfattade, förutom huvudstaden, hela Södertörn samt Färentuna, Sollentuna och Vallentuna härader, Danderyds och Värmdö skeppslag ävensom Österåkers pastorat av Åkers skeppslag. Kommittén fann bestämda skäl tala för detta senare alternativ. Emellertid ansåg kommittén av praktiska skäl och i syfte att ej onödigtvis splittra eljest gällande

indelning, att även övriga delar av Åkers skeppslag (Riala, Roslagskulla och Ljusterö församlingar) borde ingå i det nya stiftet. Enligt kommitténs förslag borde stiftet sålunda omfatta Stockholms stad och av Stockholms län dels Färentuna, Sollentuna och Vallentuna härader samt Danderyds, Värmdö och Åkers skeppslag i Uppland, dels Sotholms, Öknebo och Svartlösa härader (Södertörn) i Södermanland.

I sitt utlåtande i stiftsfrågan den 28 december 1929 tillstyrkte kammarkollegiet i första hand det s. k. maximalalternativet. Viss modifikation av förslaget borde dock enligt kollegiets mening ske. Strängnäs stift, för vilket enligt ämbetsverkets uppfattning behov av minskning ej föreläge, borde bibehållas ograverat. — — —

I andra hand föreslog kollegiet, att Stockholms stad ensam skulle bilda särskilt stift.

Det synes utan gensägelse vara önskvärt, att gränsdragningen för Stockholms-stiftet sker så, att stiftet kommer att i sig innesluta icke blott staden Stockholms nuvarande jurisdiktionsområde utan jämväl de delar av kringliggande bygd, vilka såväl i kommunikationshänseende som med avseende å bebyggelsens karaktär och områdenas sociala struktur i övrigt ha en mera omedelbar anknytning till huvudstaden. — — — Begränsar man områdestilldelningen från Strängnäs stift till att avse Södertörns kontrakt med undantag av Salems, Grödinge, Sorunda, Torö och Ösmo församlingar, skulle beskärningen av Strängnäs-stiftet komma att stanna i avseende å territoriet, som omfattar en areal av 13,448.13 kvkm., vid 788.82 kvkm. eller 5.8 procent, i avseende å folkmängden, vilken den 1/1 1936 utgjorde 411,017, vid 38,161 personer eller 9.3 procent, i avseende å antalet pastorat och församlingar, vilka utgöra 106, respektive 168, vid 7, respektive 11, eller 6.6 respektive 6.5 procent samt i avseende å antalet prästerliga tjänster, som uppgår till 169, vid 13 eller 7.8 procent. — — —

Vad beträffar områdestilldelningen från ärkestiftet synes det förut berörda s. k. maximalalternativet innebära en i huvudsak lämplig lösning. Vägande skäl för några modifikationer i förslaget torde dock föreligga. Önskemålet att gränserna för Stockholms-stiftet läggas så att de i allo ansluta sig till gränserna för härads- och skeppslagsindelningen synes icke väga särdeles tungt. Anledning torde tvärtom vara för handen att med bortseende därifrån, å ena sidan, väl låta Ljusterö jämte Österåkers församling av Åkers skeppslag men ej Riala och Roslagskulla av samma skeppslag ingå i Stockholms-stiftet samt, å andra sidan, låta såväl Vallentuna församling som Össebygarns, Angarns och Vada församlingar av Vallentuna härad, vilka alla fyra utgöra utanför 2-milsräjongen belägna kommuner av övervägande agrar struktur, stanna kvar inom ärkestiftet. I avseende å det västliga förortsområdet å Mälar-öarna synes ävenledes en jämkning i det tidigare förslaget kunna visa sig lämplig. Från den huvudsynpunkt, som på sätt förut framhållits bör vara vägledande för områdestilldelningen till Stockholms-stiftet, torde det icke vara erforderligt att av berörda västra område medtaga i det nya stiftet mera än Lovön. De övriga av domkapitelskommittén till införlivning med Stockholms-stiftet förordade Mälar-öarna, Ekerö, Svartsjölandet, Munsö och Adelsö med Björkö skulle i så fall, enligt vad det vill synas, kunna rätt väl lämpa sig för att såsom någon kompensation för de Strängnäs-stiftet söder om Stockholm frångångna områdena överflyttas till detta stift. — — —

De av den sakkunnige föreslagna stiftsgränserna äro inlagda å en propositionen bifogad karta, som departementschefen i enlighet med det av honom framlagda förslaget låtit upprätta.

Vissa statistiska uppgifter rörande de områden, som enligt den sakkunniges förslag skulle komma att överflyttas dels till ett blivande Stockholms-stift, dels till Strängnäs stift, ha av honom sammanställts i en tablå, som finns intagen å sid. 9 i Bilaga 1 till propositionen.

Biskopsämbetet i Stockholms-stiftet.

Kammarrådet Wohlin anför härom:

För stiftsstyrelsens organisation, såvitt denna avser biskopstjänsten, stå två alternativ öppna: 1) inrättande av en självständig biskopstjänst samt 2) omändring av den nuvarande pastor primariebefattningen till biskopstjänst med Storkyrkoförsamlingen såsom prebendeförsamling. Enligt det senare alternativet skulle följaktligen biskopstjänsten i Stockholm komma att intaga en likartad ställning som biskopsbefattningen i Visby stift, vilken som bekant är förenad med kyrkoherdetjänsten i Visby stad.

I sitt utlåtande den 28 augusti 1930 i Stockholms stiftsfråga uttalade sig statskontoret rörande dessa alternativ och yttrade, bland annat:

Enligt statskontorets förmenande torde åtskilligt tala för denna senare anordning. — — —

Till belysning av här berörda spörsmål har den sakkunnige sammanställt vissa statistiska uppgifter rörande de särskilda nuvarande stiften och Stockholms stad i en tablå, som finns intagen å sid. 10 i Bilaga 1 till propositionen.

Den sakkunnige anför vidare i anslutning härtill:

Vid ett överbäggande av de anförda siffrorna för det föreslagna Stockholms-stiftet, jämförda med motsvarande siffror för de nuvarande stiften, vill det synas, som om den av statskontoret förordade anordningen skulle innebära en fullt godtagbar lösning av den föreliggande organisationsfrågan. I avseende å de anförda siffrornas betydelse för uppskattningen av den arbetsbörda, som ett stiftsområde för huvudstaden av föreslagen omfattning skulle medföra för stiftschefen, bör ju beaktas, att den stora befolknings-siffran, vilken blott överträffas av motsvarande siffror för Lunds och Göteborgs stift, ej i och för sig kan falla tyngre i vågskålen, helst däri ingår — med närmare 80 procent — befolkningen i en storstad. Av väsentligt större betydelse äro givetvis de siffror, som utmärka antalet pastorat och församlingar samt antalet underlydande prästerliga tjänster. — — —

Stiftsnämndsärendena.

Härom anför den sakkunnige:

Stockholms-stiftet med de gränser och den struktur i övrigt, som av mig föreslagits, skulle ju komma att helt domineras av huvudstadens församlingar. Inom dessa finnas emellertid endast några enstaka fastigheter, hänförliga till kyrklig jord i egentlig mening. — — —

Till närmare upplysning rörande det kyrkliga fastighetsbeståndet i de av stiftsregleringsförslaget berörda områdena har den sakkunnige sammanställt

två tablåer. Dessa finnas intagna å sid. 12—13 i Bilaga 1 till propositionen, och å sid. 14 följer en jämförande granskning av siffermaterialet.

I anslutning härtill anför den sakkunnige:

— — — Stockholms-stiftet erbjuder ett allt för litet arbetsfält för en stiftsnämnd. — — — Men otvivelaktigt måste organisationsutgifterna komma att ställa sig än lägre, därest Stockholms-stiftet helt hänlägges under gemensam stiftsnämndsförvaltning med ett angränsande stift. Detta stift bör då tydligen bliva Strängnäs stift. Lägges i avseende å stiftsnämndens fastighetsförvaltande uppgifter Stockholms-stiftet under gemensam ledning med Strängnäs-stiftet, torde det dock visa sig lämpligast, att denna gemensamma stiftsnämnd icke därjämte belastas med bestyret för Stockholms-stiftet med utbetalning av prästerskapets från kyrkofonden utgående avlöningar liksom ej heller med avräkningarna mellan Stockholms-stiftets pastorat och kyrkofonden. För Stockholms-församlingarna omhänderhavas som bekant dessa bestyr för närvarande av statskontoret. Det torde icke bliva förbundet med någon olägenhet för berörda ämbetsverk att, i händelse stiftsutbrytningen kommer till stånd, utsträcka sina berörda funktioner jämväl till Stockholms-stiftets pastorat utanför huvudstaden.

Indelningen i kontrakt och bostäddsdistrikt.

Den sakkunnige har framlagt förslag till ny indelning.

Stiftsbandet.

Den sakkunnige anför härom, bland annat:

Jämlikt 3 § 2 mom. i gällande prästvalslag står befordringsrätten till prästerlig tjänst i Stockholm öppen för hela landets prästerskap. — — — Vissa skäl kunna visserligen — — — tala för att, därest en särskild stiftsbildning för Stockholm med omnejd kommer till stånd, den berörda undantagsbestämelsen borde upphävas. Spörsmålet om det befogade och lämpliga i en sådan åtgärd har dock otvivelaktigt en vidare aspekt och synes knappast böra upptagas annat än i samband med en allmänna omprövning av de grunder, varpå vår nu bestående prästvalslagstiftning i övrigt vilar. — — —

De präster, som vunnit anställning i ärkestiftet, respektive i Strängnäs stift före Stockholms-stiftets utbrytning, torde böra bibehållas vid sin hittillsvarande ansökningsrätt till alla prästerliga tjänster inom vederbörande stifts gamla område.

Kostnadsberäkningar.

Beträffande kostnaderna för en stiftsreglering i enlighet med det förslag, för vilket härförut redogjorts, har den sakkunnige lämnat en redogörelse, som finns intagen å sid. 17—19 i Bilaga 1 till propositionen.

Enligt denna redogörelse skulle den totala kostnadsökning, som av en ny-reglering i enlighet med den sakkunniges förslag omedelbart skulle föränlidas, kunna hållas inom ett belopp av i runt tal högst 11,000 kronor för år samt för visst fall kunna nedgå till omkring 9,000 kronor.

Remissyttranden över sakkunnigförslaget.

Utlåtanden hava avgivits av *domkapitlet i Stockholm*, av *domkapitlen* och *stiftsnämnderna i Uppsala* och *Strängnäs*, av *länsstyrelserna i Stockholm*, *Uppsala* och *Södermanlands län*, av *överståthållarämbetet* ävensom av *kammarkollegiet*, *statskontoret*, *skolöverstyrelsen* och *statistiska centralbyrån*. Därjämte har *Storkyrkoförsamlingen* avgivit infordrat yttrande i ärendet.

Stockholms-stiftets områdesbegränsning.

Frånsett länsstyrelsen i Stockholms län hava samtliga remissmyndigheter biträtt sakkunnigförslaget därutinnan, att till ett blivande Stockholms-stift bör läggas icke blott Stockholms stadsområde utan jämväl de delar av kringliggande bygd, vilka såväl i kommunikationshänseende som med avseende å bebyggelsens karaktär ha en mera omedelbar anknytning till huvudstaden. I fråga om gränsdragningen ha dock vissa förslag till jämkningar i förslaget framförts. *Domkapitlet i Uppsala* har såsom eget utlåtande i frågan åberopat ett av ärkebiskopen avgivet yttrande, däri spörsmålet om gränserna för det nya stiftet ägnats en särskild uppmärksamhet. I det åberopade yttrandet anför *ärkebiskopen* bland annat:

Det synes mig önskvärt, att det nya stiftet icke komme att omfatta allenast själva huvudstadens församlingar. Ej heller torde Stockholms-stiftets gränser böra dragas så, att de inneslöte endast de direkta stadsliknande förstäderna och förorterna. Jag finner det innebära en avgjord fördel för det nya stiftet, om också en eller annan övervägande lantförsamling, som dock bestämt graviterar mot Stockholm, finge komma inom det nya stiftets gränser. — — —

Vid gränsdragningen torde man böra beakta icke allenast de gamla häradsgränserna och de administrativa indelningsgränserna, utan också och än mer den specifikt kyrkliga indelningen i kontrakt — hela frågan gäller ju en kyrklig indelning. — — —

Alldeles avgjort vill jag avstyrka det föreliggande förslaget att stycka Roslags västra kontrakt genom att överföra den stora huvudparten till Stockholms-stiftet, men låta de båda små pastoraten Vallentuna och Össebygarn-Vada-Angarn kvarstanna inom ärkestiftet. — — —

Betänkligheter av den allvarligaste art måste jag uttala mot den föreslagna överföringen av Svartsjö kontrakt (med undantag av Lovö, som skulle tillfalla Stockholms-stiftet) till Strängnäs-stiftet. Det synes mig vara alldeles uppenbart, att hela nämnda kontrakt avgjort är orienterat mot Stockholm. Förbindelsen med Strängnäs-stiftet verkar däremot synnerligen artificiell, då kommunikationerna med sagda kontrakt för Strängnäs-stiftets vidkommande tydligen gå över Stockholm (eller över ärkestiftet). — — — Jag vill därför bestämt förorda att hela Svartsjö kontrakt odelat överföres till det nya Stockholms-stiftet. — — —

Nämnda fullt berättigade synpunkt, att Strängnäs-stiftet ej må i väsentlig mån minskas, torde emellertid kunna tillgodoses på ett annat sätt, nämligen därigenom, att en reduktion göres beträffande det territorium av Södertörn, som enligt förslaget skulle läggas till det nya Stockholms-stiftet.

Om Stockholms-stiftets sydgräns droges ett stycke nordligare, så att Västerhaninge, Österhaninge, Muskö, Utö och Ornö församlingar kvarstannade inom Strängnäs stift, skulle minskningen av Strängnäs-stiftet såväl till areal som till folkmängd bliva mindre, än om nyssnämnda församlingar lades till Stockholms stift, medan däremot Svartsjö kontrakt (utom Lovö) från ärkestiftet överfördes till Strängnäs stift. — — —

Även flertalet övriga i ärendet hörda myndigheter ha framställt vissa anmärkningar mot sakkunnigförslaget i vad det berör bestämningen av stiftets gränser. Ganska allmänt har sålunda förordats, att av Mälar-öarna även de, som tillhöra Skå, Sånga, Hilleshögs, Färentuna, Munsö, Ekerö och Adelsö församlingar, läggas till Stockholms-stiftet. *Domkapitlet i Stockholm* anför härom, bland annat:

I fråga om det nya stiftets västra gräns har föreslagits, att densamma skall dragas mellan Lovö, å ena sidan, samt Ekerö och Svartsjölandet, å den andra; skälet härtill har varit, att man velat tillföra Strängnäs stift en kompensation för i övrigt föreslagen minskning i detta stifts omfattning. Stockholms domkapitel vill häremot erinra om, att de Mälar-öar, som härigenom skulle avskiljas från Stockholms stift, i territoriellt hänseende naturligt sammanhöra med det nya stiftet. — — — Härtill kommer, att huvudstadens tillväxt sedan åtskilliga år i stor utsträckning sker i västlig riktning. — — —

Till dessa skäl, vilka domkapitlet i och för sig tillmäter stor betydelse vid frågan om stiftsregleringen, kommer därjämte ett annat och på andra synpunkter grundat. Det gamla Birka, där templet till minne av nordens apostel är rest, hör utomordentligt nära samman med Uppsala och Stockholm. — — —

Beträffande begränsningen söderut av ett blivande Stockholms-stift framhåller *domkapitlet i Strängnäs*:

Utredningsmannen har ansett önskvärt, att gränsdragningen för Stockholms-stiftet skedde så, att stiftet komme att i sig innesluta icke blott staden Stockholms nuvarande jurisdiktionsområde utan jämväl de delar av kringliggande bygd, vilka såväl i kommunikationshänseende som med avseende å bebyggelsens karaktär och områdenas sociala struktur i övrigt hade en mera omedelbar anknytning till huvudstaden. Det synes domkapitlet uppenbart, att det, som här bör fälla utslaget, är frågan om bebyggelsens art och församlingarnas sociala struktur. Däremot kan domkapitlet icke fästa samma avseende vid församlingarnas förhållande till Stockholm i kommunikationshänseende. — — —

Med utgångspunkt från, vad domkapitlet här anført, vill domkapitlet uttala, att det ingenting har att invända emot att till Stockholms stift från Strängnäs stift överföras Huddinge, Nacka, Saltsjöbaden med Tyresö samt Botkyrka. Från Botkyrka pastorat bör då Salems församling avskiljas för att bilda eget pastorat inom Strängnäs stift. Någon saklig anledning att med Stockholms stift införliva Dalarö med Ornö och Utö samt Västerhaninge och Muskö torde icke kunna förebringas. Domkapitlet vill framhålla, att dessa församlingar såväl i fråga om bebyggelse som social struktur äga ren landsförsamlingskaraktär samt härigenom bestämt skilja

sig från de förstnämnda församlingarna med deras karaktär av förorts-samhälle.

Frågan om Österhaninges överflyttning kan synas mera diskutabel. Visserligen finnes det ett par villasamhällen i norra delen av socknen, men då den i övrigt äger ren jordbrukskaraktär, synes det domkapitlet ej föreligga tillräckligt skäl för dess överflyttning, allra helst som domkapitlet icke mer än vad som är alldeles nödvändigt skulle vilja medverka till att sönderstycka den enhet, som utgöres av Södertörn.

Även *domkapitlet i Stockholm* berör frågan om Stockholms-stiftets begränsning söderut och anför härom:

I fråga om gränsen söderut för det nya stiftet har föreslagits, att Salems församling icke skulle hänföras till Stockholms stift. — — — Det synes domkapitlet önskvärt, att denna församling med dess starka inslag av med Stockholm sammanhörande personer, måtte i kyrkligt hänseende hänföras till Stockholms stift.

I avseende å gränsdragningen norrut för Stockholms-stiftet har domkapitlet i Stockholm i likhet med domkapitlet i Uppsala och ärkebiskopen ansett, att även Vallentuna församling borde tilläggas Stockholms-stiftet.

Statistiska centralbyrån, som funnit det av den sakkunnige framlagda förslaget till områdestilldelning vara i det väsentliga väl avvägt, framför emellertid även vissa erinringar. Sålunda framhåller ämbetsverket bland annat, att den bestående indelningen i kontrakt och, pastorat bör bibehållas.

Länsstyrelsen i Stockholm har i sitt utförligt motiverade yttrande i ämnet gjort gällande, att beteckningen »Stor-Stockholm» vore en naken formel, som icke kunde läggas till grund för ett inlemmande i ett Stockholms-stift av områden utanför Stockholms stadsområde. Gränslinjen för dessa områden i förslaget vore enligt länsstyrelsens uppfattning så godtyckligt dragen, att den över hela linjen utmanade till kritik, och den kunde för övrigt säkerligen, på grund av bristande rationella utgångspunkter, icke göras rationell. Länsstyrelsen avstyrkte följaktligen, att med stiftet förenades några som helst områden utanför huvudstadens egen jurisdiktionsgräns.

Biskopsämbetet i Stockholms-stiftet.

Myndigheternas yttranden beträffande den sakkunniges förslag om en kombination av biskopsämbetet med kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen ge i allmänhet uttryck för den uppfattningen att, även om en dylik tjänsteorganisation skulle innebära ett avsevärt framsteg framför den nu rådande ordningen, påtagliga olägenheter dock skulle bliu därmed förbundna.

Kammarkollegiet avstyrker emellertid bestämt en tjänstekombination av angiven innebörd. Ämbetsverket framhåller, att de krav, som ställas på en biskop i ett stift med det nu föreslagnas karaktär, med hänsyn till huvud-

stadens centrala ställning i landets andliga, sociala och ekonomiska liv, komma att lämna mycket liten tid över för uppgifterna som kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen.

Överståthållarämbetet har uttalat sig i samma riktning som *kammarkollegiet*.

Statskontoret åter har i frågan om biskopstjänstens organisation i det nya stiftet vidhållit sin tidigare uttalade uppfattning.

Stiftsnämndsärendena.

Den sakkunniges förslag, att det blivande Stockholms-stiftet i dess helhet skulle läggas under gemensam stiftsnämndsförvaltning med Strängnäs stift, har icke biträttts av flertalet av de myndigheter, som yttrat sig över förslaget i denna del. Endast *domkapitlet* och *stiftsnämnden i Strängnäs* ha reservationsfritt förklarat sig icke hava något att erinra däremot.

Kammarkollegiet har förordat, att en särskild stiftsnämnd inrättades för Stockholms-stiftet.

Såväl *Stockholms domkapitel* som *domkapitlet* och *stiftsnämnden i Uppsala* samt *statskontoret* ha däremot anslutit sig till den sakkunniges uppfattning, att Stockholms-stiftet erbjöde ett allt för litet arbetsfält för en stiftsnämnd, men ha ansett övervägande lämplighetsskäl tala för, att de församlingar inom ärkestiftet och Strängnäs stift, vilka skulle tillföras det nya stiftet, med avseende å förvaltningen av den kyrkliga jorden finge kvarstå under sina respektive stiftsnämnder. Med hänsyn till behovet att i möjligaste mån åstadkomma en avlastning av arbetsbördan inom ärkestiftet har *statskontoret* likväl icke velat motsätta sig vad den sakkunnige föreslagit. Dennes förslag, att statskontorets nuvarande bestyr, vad angår församlingarna i Stockholm, med utbetalning av prästerskapets från kyrkofonden utgående avlöningar samt med avräkningarna mellan nämnda församlingar (pastorat) och kyrkofonden måtte utsträckas att avse hela det nya stiftet, har icke mött någon gensaga från omförmälda ämbetsverk, som funnit en dylik anordning ändamålsenlig.

Stiftsbandet.

Domkapitlet i Stockholm har föreslagit, att de präster, som äga anställning i huvudstaden vid stiftsregleringens ikraftträdande, skola erhålla ansökningsrätt inom hela det nya stiftet.

Kammarkollegiet och *ärkebiskopen* ha förordat, att de vid tiden för stiftsutbrytningen inom Uppsala och Strängnäs stift anställda prästerna skola bibehållas vid sin ansökningsrätt till alla prästerliga tjänster inom stiftens hittillsvarande områden.

Kostnadsberäkningarna.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, dels att *kammarkollegiet* ansett kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen, därest ett självständigt biskopsämbete komme att inrättas för Stockholms-stiftet, böra ombildas till en domprostbeställning, dels att *Storkyrkoförsamlingen* i sitt över sakkunnigförslaget avgivna yttrande uttalat, att församlingen icke kunde biträda den sakkunniges förslag till stiftsfrågans lösning.

I anslutning till redogörelsen för sakkunnigförslaget och remissyttrandena anförde *föredragande departementschefen* bland annat följande:

»Alla de förslag till en stiftsbildning för huvudstaden, som under de senaste decennierna sett dagen, ha haft såsom gemensam utgångspunkt, att till ett sådant stift borde läggas icke blott huvudstadens egna församlingar utan även — i större eller mindre utsträckning — områden hörande till stadens omnejd. Skiftande principer ha angivits för ett närmare bestämmande av gränserna för dessa områden utanför Stockholms hank och stör. I det hela kan den härvid följda riktlinjen karakteriseras så, att i det nya stiftet borde inlemmas de samhällen och socknar, vilkas invånare hade i huvudstaden sitt mera omedelbara centrum med hänsyn till kulturella och ekonomiska förbindelser. Det har härvid legat i sakens natur, att för de gränsdragningsförslag, som i detta sammanhang framlagts, de respektive orternas samband med huvudstaden i kommunikationshänseende fått i icke ringa mån påverka bedömandet. Jag får också erinra om att, då innevarande års riksdag avlät sin framställning med begäran om framläggande för riksdagen av ett förslag till denna frågas lösning, därvid uttryckligen angavs, att stiftet borde inbegripa jämväl områden tillhörande Stockholms 'omnejd'.

Även för egen del har jag stannat i den övertygelsen, att en dylik områdestilldelning till det blivande Stockholms-stiftet i flera hänseenden bör bliva av stort värde, då det gäller att avvägbringa ett samordnande och en effektiv ledning av det kyrkligt-administrativa arbete, för vilket dessa rikets centrala delar under alla förhållanden måste förutsättas erbjuda många likartade och tacksamma uppgifter. Jag har följaktligen icke kunnat beakta Stockholms länsstyrelses i ärendet uttalade uppfattning, att stiftet endast borde omfatta Stockholms stad. Såsom kammarkollegiet framhållit måste frågan om stiftets gränser bliva i hög grad lämplighetsbetonad. I anledning av vad kollegiet anfört rörande det tid efter annan framkomna förslaget om tillskapande av en speciell kommunbildning, det s. k. Stor-Stockholm, omfattande staden och kringliggande förortsområden, kan jag inskränka mig till att nämna, att enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 november 1938 särskilda sakkunniga tillkallats för utredning av, bland annat, frågan om åstadkommande av effektivare former för säkrande, om så erfordrades även tvångsvis, av samverkan mellan olika kommunala en-

heter i avseende å dem vidkommande enahanda förvaltningsuppgifter. Enligt vad som framgår av de ursprungliga direktiven för utredningsuppdraget har uppslaget till utredningen närmast givits av de problem, som vore förbundna med Stor-Stockholm. Emellertid har Kungl. Maj:t den 30 december 1939 förordnat, att den sålunda igångsatta utredningen tills vidare skall begränsas till att avse spörsmålet om en rättslig reglering av regionplaneinstitutet. Till vilka praktiska resultat utredningen i detta och andra hänseenden kan för huvudstadens vidkommande komma att föra fram undandrar sig i närvarande läge varje bedömande. I allt fall har jag, i anslutning till vad kammarkollegiet härom anfört, icke funnit någon betänklighet behöva möta mot att Stockholms-stiftets gränser nu fastställas från förhandenvarande utgångspunkter utan att avvakta de eventuella lagstiftningsåtgärder, varom här kan bliva fråga.

I likhet med flertalet i ärendet hörda myndigheter finner jag den sakkunniges förslag till områdestilldelning för det nya stiftet kunna i sina huvuddrag godtagas. Ett par av de förslag till jämkningar i den härvid uppdragna begränsningslinjen, som framlagts i remissyttrandena, har jag likvisst funnit välgrundade. Beträffande motiveringen för dessa avvikelser har jag i första hand kunnat i det väsentliga ansluta mig till de synpunkter, som framförts av ärkebiskopen vid den av honom företagna granskningen av förslaget. Jag har sålunda ansett mig böra i allt biträda vad han hemställt i fråga om gränsdragningen mot ärkestiftet. Vad åter angår omfattningen av de områden, som efter utbrytning från Strängnäs stift skulle tilläggas Stockholms-stiftet, har jag därutinnan icke ansett mig helt kunna godtaga vad domkapitlet i Strängnäs anfört. Domkapitlets framhållande av att såväl Dalarö med Ornö och Utö samt Västerhaninge med Muskö som även Österhaninge skulle hava en övervägande landsförsamlingskaraktär finner jag nämligen icke innebära skäl för att dessa församlingar, då de i övrigt äga markerad anslutning till huvudstaden, icke skulle tillföras det nya stiftet. I likhet med domkapitlet i Strängnäs finner jag dock Salem, som numera utgör ett eget pastorat, böra bibehållas inom Strängnäs stift. Jag vill sålunda för egen del förorda ett godkännande av sakkunnigförslaget med följande ändringar: till Stockholms-stiftet läggas dels, i väster, jämväl Skå, Sånga, Hillehögs, Färentuna, Munsö, Ekerö och Adelsö församlingar dels, i norr, Vallentuna, Össebygarns, Vada och Angarns församlingar. Gränslinjen för det nya stiftet, sådan den av mig sålunda föreslås, har närmare utmärkts på — — — karta över det blivande Stockholms-stiftet. (Kartan är såsom bilaga A fogad till propositionens bilaga 1.) Till ytterligare belysande av detta mitt förslag har jag låtit sammanställa en tablå, uppbyggande förutom Stockholms stads församlingar samtliga de församlingar utanför huvudstaden, som i enlighet därmed komme, efter utbrytning från sina nuvarande respektive stiftsförband, att införlivas med det nya stiftet. (Tablån är såsom bilaga B fogad till propositionens bilaga 1.)

Vad beträffar frågan om det blivande biskopsämbetets ställning eller närmare bestämt om dess anordnande såsom en självständig tjänst eller dess tjänsteorganisatoriska förening med en kyrkoherdebefattning i huvudstaden förnekar jag ingalunda betydelsen av det motiv, som föranlett den sakkunnige att förorda det senare av dessa alternativ. Jag har dock efter ett ingående övervägande av denna fråga stannat i den övertygelsen, att den kostnadsbesparing, som härigenom skulle ernås, icke uppväger de med en dylik tjänstekombination förbundna olägenheterna. Den ifrågasatta föreningen av tjänster skulle för framtiden bevara det förhållande, som i fråga om pastor primarietjänsten frammanat så mycken berättigad kritik, nämligen vanskligheten för de kombinerade ämbetenas innehavare att på ett tillfredsställande sätt tillgodose såväl församlingens berättigade krav som de fordringar, kyrkostyrelsens uppgifter måste ställa på honom. En motsvarande organisation av biskopstjänsten är visserligen gällande för ett av våra nuvarande stift, nämligen Visby stift, men förhållandena i nämnda stift, vars totala folkmängd icke ens uppgår till den folkmängdssiffra, som den folkrikaste av Stockholms-församlingarna ensam kan uppvisa, giva knappast några rättvisande hållpunkter för en jämförelse. Jag är personligen icke i tvivelsmål om att de krav, som måste ställas på en biskop i ett blivande Stockholms-stift med hänsyn till huvudstadens centrala ställning i landets andliga, sociala och ekonomiska liv, skulle komma att lämna en mycket otillräcklig tid över för de mångahanda uppgifterna såsom kyrkoherde i den församling, vars omvårdnad därjämte skulle anförtrös honom. Härmed är dock ej sagt, att icke den blivande Stockholms-biskopens arbetskrafter borde kunna i viss utsträckning tillvaratagas även för andra uppgifter än dem, som omedelbart sammanhöra med det egna stiftets skötsel. Jag ber att härom få närmare erinra om följande.

Bland de motiv, som anförts för Stockholms-stiftets inrättande, har i olika sammanhang framhållits angelägenheten av att en bestående lättnad måtte kunna beredas ärkebiskopen i hans arbetsbörda. Man har härvid allmänt antagit, att överförandet från ärkestiftet till Stockholms-stiftet av församlingar i Stockholms närhet skulle medföra en dylik effekt, vilken skulle bliva desto verksammare ju mera omfattande ingreppet i ärkestiftets område gjordes. På sätt framgår av Uppsala domkapitels protokoll vid domkapitlets senaste behandling av Stockholms stiftsfråga, ha inom domkapitlet starka gensagor framförts mot giltigheten av här berörda antagande. Den tillämnade områdesminskningen för ärkestiftet spelade enligt därvid gjorda uttalanden för frågan om ärkebiskopens över hövan stora arbetsbörda en mycket underordnad roll; för ett lättande av denna krävdes med det snaraste helt andra åtgärder.

Jag får erinra om att bland ärkebiskopens arbetsuppgifter ingår ordförandeskapet i de svenska kyrkans centrala institutioner, som äro verksamma för missionen, för diakoniväsendet och för sjömansvården. — — —

Då de tre här nämnda institutionerna utgöra centrala organ för vår svenska kyrka såsom sådan, lär ställningen såsom institutionernas främste representant vara en naturlig uppgift för innehavaren av ärkebiskopens ämbete. Att lägga det ordinarie ordförandeskapet i dessa styrelser i andra händer än ärkebiskopens anser jag ej heller böra nu ifrågasättas. Däremot finner jag möjligt, att det arbete, som ledningen av dessa institutioners verksamhet pålägger ärkebiskopen, skulle kunna för honom i viss utsträckning underlättas, om han i respektive styrelser erhöle en legal ställföreträdare, som vore bosatt på orten, där styrelsen har sitt säte, och som desslikes i och med det kyrkliga ämbete, han eljest bekläder, finge förutsättas besitta framstående kvalifikationer för uppgiften. På denne självskrivne ledamot och ställföreträdare borde i så fall ankomma ej blott att vid ärkebiskopens frånvaro eller annat förhinder utöva dennes åligganden inom institutionerna utan även att eljest i lämplig omfattning, allteftersom ärkebiskopen bestämmer, inträda i dennes ställe vid behandling av särskilt ärende eller särskild grupp av ärenden. En dylik arbetsuppgift har synts mig böra kunna — åtminstone försöksvis — förbindas med ämbetet såsom stiftschef i Stockholm. — — —

Jag får slutligen i detta sammanhang nämna, att enligt gällande instruktion för direktionen över Stockholms stads undervisningsverk ärkebiskopen bekläder, vid sidan av överståthållaren, ställningen såsom ordförande i denna direktion. Till grund för denna ärkebiskopens ställning inom detta tillsyningsorgan över de allmänna läroverken i Stockholm ligga kyrkolagens bestämmelser om de med biskopsämbetet förenade eforala befogenheterna. Kommer Stockholm att läggas till ett stift med egen biskop, bör tydligen denne övertaga den arbetsuppgift inom berörda direktion, som för närvarande tillkommer ärkebiskopen.

Godkännes mitt här framförda förslag till organisation av biskopstjänsten i det blivande stiftet såsom ett från kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen friställt biskopsämbete, aktualiseras frågan om den nämnda kyrkoherdebefattningens ställning inom det nya stiftet. För att bringa organisationen av huvudstadsstiftet i överensstämmelse med vad som gäller för övriga delar av landet, torde i Stockholm, liksom i stiftsstäderna i allmänhet, böra finnas en domprost med den på en sådan prästerlig befattningshavare ankommande uppgiften att vara ledamot och vice preses i stiftets domkapitel. I betraktande av den särställning, som av ålder tillkommit kyrkoherdebefattningen vid Storkyrkan, och den obestridda rangplats bland Stockholms-kyrkorna, som denna kyrkobyggnad historiskt intager, lär det ligga närmast till hands, att kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen ombildas till domprostbeställning. Jag förordar följaktligen en dylik omreglering av tjänsten i fråga. Jag finner emellertid hinder icke möta mot att tjänstens innehavare av hänsyn till traditionen

tillägges titeln pastor primarius, självfallet utan att därmed för framtiden skola vara förenade några särskilda rättigheter eller skyldigheter.

Vad härefter vidkommer stiftsnämndsfunktionerna för det nya stiftet delar jag den sakkunniges, jämväl av flertalet remissmyndigheter omfattade mening, att storleken av det kyrkliga fastighetsbeståndet i det blivande stiftet icke kan motivera inrättandet för stiftet av en egen stiftsnämnd. Den sakkunniges från denna utgångspunkt framlagda förslag, att ifrågavarande funktioner för Stockholms-stiftet i dess helhet, såvitt de avse förvaltningsbestyren för den kyrkliga jorden, skulle påläggas stiftsnämnden i Strängnäs stift, har emellertid mött rätt allmänna gensagor. Såsom framgår av min redogörelse för den sakkunniges utredning förelåg vid tiden för densammas framläggande ett särskilt förhållande, som obestridligen i sin mån talade för lämpligheten av förslaget i denna del. Stiftsjägmästartjänsten i Strängnäs stift var nämligen vid angivna tidpunkt icke organiserad såsom heltidstjänst, och den utfyllnad i den där anställda stiftsjägmästarens tjänsteuppgifter, som hänläggandet av stiftsnämndsärendena för hela Stockholms-stiftets område till stiftsnämnden i Strängnäs stift skulle åstadkomma, syntes möjliggöra en praktisk lösning av den då ännu svävande organisationsfrågan beträffande stiftsjägmästarebefattningen i sistnämnda stift. Denna organisationsfråga är emellertid numera sedan några år tillbaka i annat sammanhang uppordnad, och det särskilda motiv, som densamma utgjort för den sakkunniges förslag, har därmed förfallit. I betraktande härav och med hänsyn till omständigheterna i övrigt har jag stannat i den uppfattningen, att den måhända enklaste lösningen av det nu behandlade spörsmålet vinnes, om stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs bibehållas vid inseendet över det kyrkliga fastighetsbeståndet inom Stockholms stift, envar beträffande de församlingar som hittills tillhört respektive stiftsnämnds förvaltningsområde. Jag finner mig kunna desto hellre förorda denna anordning, som den tvivelsutan är ägnad att bäst tillgodose kontinuiteten i stiftsnämndernas här förekommande arbetsuppgifter. Att statskontoret för hela det blivande Stockholms-stiftet övertager bestyret med utbetalning av prästerskapets från kyrkofonden utgående avlöningar liksom ock med avräkningarna mellan Stockholms-stiftets pastorat och kyrkofonden finner jag, såsom ock statskontoret själv framhåller, innebära en ändamålsenlig lösning.

Vad angår den sakkunniges preliminära förslag till ändringar i indelningen med avseende å boställsdistrikt och kontrakt får jag erinra om, att med den av mig förordade regleringen beträffande stiftsnämndsärendenas behandling de erforderliga jämkningarna i indelningen i boställsdistrikt måste företagas från i viss mån andra utgångspunkter än som förelegat en-

ligt sakkunnigförslaget. I detta hänseende liksom i fråga om kontraktsindelningen för det nya stiftet och beträffande de jämkningar i kontraktsindelningen inom Uppsala- och Strängnäs-stiftens blivande områden, som må finnas påkallade, har jag för avsikt att i sinom tid infordra förnyade yttranden från vederbörande stiftsnämnder och domkapitel. Sedan sådana yttranden inkommit, torde jag beträffande dessa indelningsfrågor, vilkas reglering helt faller inom området för Kungl. Maj:ts administrativa provningsrätt, få tillfälle att framlägga särskilda förslag.

Den sakkunnige har i sin utredning berört det s. k. stiftsbandet och vissa därmed sammanhängande rättsförhållanden, som vid utbrytningen av Stockholms-stiftet påkalla uppmärksamhet. I första hand avse de spörsmål det här gäller övergångsförhållanden, men även förslag om en för framtiden bestående särreglering för Stockholms-stiftet av det prästerliga befordringsväsendet därstädes har i ärendet framförts.

Vad då först angår sistnämnda fråga så har därvid tagits sikte på befordringsförhållandena för dem, som efter stiftsbildningen — genom prästvigning för tjänstgöring inom Stockholms-stiftet — bliva hänvisade att därstädes söka sin fortsatta prästerliga befordran. Beträffande behovet av en särreglering har framhållits, hurusom den jämlikt lagen om tillsättning av prästerliga tjänster alltjämt gällande bestämmelsen, att befordringsrätt till prästerlig tjänst i huvudstaden skall stå öppen för hela rikets prästerskap, kan befaras komma att i icke önskvärd utsträckning kringskära befordringsutsikterna för de präster, som inom Stockholms-stiftet erhålla sin första anställning. Betydelsen i och för sig av den här berörda bestämmelsen, vilken på sätt den sakkunnige erinrat är av mycket gammalt datum, förringas dock av den omständigheten, att ett avsevärt antal huvudstadsförsamlingar äga en av nämnda lagbestämmelse oberoende, på äldre s. k. privilegier grundad rätt att vid tillsättningen av vissa där förekommande prästerliga befattningar få företaga val bland sökande eller såsom fjärde provpredikanter kallade prästmän från hela riket.

Den fråga, som här väckts, synes mig vara i närvarande läge rätt svårbedömbär. Mot den tanke som upptagits av Stockholms domkapitel för en lösning av denna fråga — nämligen att de präster, som prästvigas för Uppsala, Strängnäs och Stockholms stift, skulle lämnas rätt att söka ordinarie befattning inom hela detta område — kunna också tvivelsutan vägan- de erinringar göras. I varje fall lär det icke vara möjligt att utan en ingående utredning taga ställning till vare sig detta eller andra förslag till en reglering i här angivna syfte. Jag har också funnit att med lagstiftningsåtgärder i denna fråga bör kunna utan större olägenhet tillsvidare anstå. Någon tids erfarenhet om befordringsförhållandenas utveckling inom det nya stiftet torde komma att giva säkrare hållpunkter för bedömande av behovet av åtgärder på detta område.

Vad härefter angår övergångsregleringen har i ärendet föreslagits, att de

präster, som vunnit anställning i ärkestiftet, respektive Strängnäs stift före den nya stiftsindelningens ikraftträdande, skola bibehållas vid sin dittillsvarande ansökningsrätt till prästerliga tjänster inom vederbörande stifts gamla område, varjämte av Stockholms domkapitel påyrkats den kompletteringen av angivna bestämmelse, att de präster, som vid stiftsregleringens ikraftträdande innehava prästerlig tjänst i huvudstaden, skola erhålla ansökningsrätt inom hela det nya stiftet.

Det synes ej fullt klart, huruvida förslagsställarna tänkt sig, att de präster inom det blivande Stockholms-stiftet, på vilka de föreslagna reglerna bleve tillämpliga, skulle, i förstnämnda fall, *tillika* erhålla legal befodringsrätt till alla tjänster inom det nya stiftet och, i senare fallet, *tillika* bevara sin legala befodringsrätt inom det stift de dittills tillhört. En reglering av sådan innebörd, som bleve liktydig med tillskapande för dessa präster av en dubbel prästerlig hemortsrätt, synes mig icke lämpligen kunna förordas. Den skulle ej heller stå i god överensstämmelse med stiftsbandsregleringen, sådan denna generellt ännu lagligen består. För egen del synes det mig, som om de här berörda prästernas intressen bleve i all skälig utsträckning tillgodosedda, därest åt dem inrymdes en rätt att själva avgöra, vilket av de två stift, som för dem i varje särskilt fall komme i fråga, de för framtiden önskade tillhöra. En bestämmelse till reglering av dessa förhållanden, vilken bestämmelse torde böra meddelas i samband med föreskrifterna om det nya stiftets inrättande, synes kunna givas följande närmare innehåll:

Präst, som vid stiftsindelningens ikraftträdande innehar prästerlig befattning i territoriell församling inom Stockholms stift eller som eljest är anställd och tjänstgör i sådan församling, skall från och med samma tidpunkt tillhöra det nya stiftet; dock äger sådan präst, där han senast inom ett år efter stiftsindelningens ikraftträdande hos domkapitlet i Stockholms stift anmäler, att han icke önskar tillhöra nämnda stift, kvarstå i eller återgå till det stift, han närmast före stiftsindelningens ikraftträdande tillhörde.

Vad slutligen angår tidpunkten för stiftsbildningens genomförande har något hinder icke synts mig föreligga mot att denna tidpunkt, under förutsättning att stiftsfrågan kan vinna sin slutliga lösning senast under första halvåret 1942, bestämmas till den 1 juli samma år.»

Till lagrådet remitterades tre av den sakkunnige utarbetade och därefter inom ecklesiastikdepartementet delvis omarbetade lagförslag, som i huvudsak voro likalydande med de i propositionen intagna lagförslagen.

Beträffande *förslaget till lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad* har den sakkunnige anfört bland annat följande:

Bestämmelserna i lagförslaget avse allenast att sätta ur kraft alla de speciella stadganden i domkapitelslagen, som äro betingade av Stockholms stads hittillsvarande särskilda ställning som »konsistorialområde», samt att göra alla lagens övriga, för domkapitlet i stiftet och vad därmed äger

sammanhang, meddelade bestämmelser tillämpliga jämväl beträffande domkapitlet i Stockholms stift.

Stockholms domkapitel är som bekant för närvarande, då kapitlets verksamhetsområde allenast omfattar huvudstaden, icke i utövning av några befogenheter med avseende å folkundervisningsväsendet. En ändring härutinnan kommer att inträda i och med att Stockholm i det nya stiftet sammanföres med i stiftsindelningsförslaget angivna landsbygdsområden och mindre städer.

Till upplysning om antalet skoldistrikt, skolor och lärartjänster inom sistnämnda delar av det föreslagna Stockholms-stiftet ävensom rörande den omfattning, vari domkapitlet i ärkestiftet och i Strängnäs stift under åren 1934—1936 tillförts »skolärenden» från ifrågavarande områden och städer, har den sakkunnige uppgjort två tabellariska sammanställningar, vilka finnas intagna å sid. 37 i bilaga 1 till propositionen.

I anslutning till de sålunda lämnade statistiska uppgifterna anför den sakkunnige vidare:

Med hänsyn till de förhållanden, som i tablåerna berörts, bör en ledamot med särskild sakkunskap på folkundervisningens område insättas i Stockholms-stiftets domkapitel, i likhet med vad för domkapitlen i övriga stift är stadgat. De föreslagna ändringarna i domkapitelslagen komma fördenskull att medföra, att någon sådan särskild ledamot med lärdom i teologiska eller humanistiska ämnen, som nu har säte i Stockholms domkapitel, icke kommer att ingå i det nya domkapitlet. — — —

Jämlikt 2 § 5 mom. i gällande lag om domkapitel skola vid ärkebiskopsval samtliga kyrkoherdar i Stockholm äga säte och stämma i stadens domkapitel. Då nämnda kyrkoherdar, därest Stockholms-stiftet inrättas, komma att i eljest för stiftens stadgad ordning få deltaga i valet av det egna stiftets biskop, bör givetvis omförmälda särbestämmelse beträffande kyrkoherdarna i huvudstaden upphävas.

För de förordnanden och de val av domkapitelsledamöter och suppleanter, som enligt vad här framhållits bliva erforderliga vid tiden för indelningsändringens ikraftträdande, böra givetvis de i domkapitelslagen intagna stadgandena om dylika förordnanden och val i allmänhet, så långt ske kan, bliva gällande. Där emellertid förordnande och val, som här sagts, förutsättas skola äga rum före den nya stiftsindelningens ikraftträdande, bliva berörda stadganden icke i allo tillämpliga. Det torde böra överlämnas till Kungl. Maj:ts beprövande i administrativ ordning att i förevarande avseende meddela de tilläggsbestämmelser, som kunna visa sig erforderliga.

Lagförslaget har av remissmyndigheterna lämnats utan annan erinran än som sammanhänger med den av vissa av dessa myndigheter företrädade avvikande uppfattningen i avseende å förbindelsen mellan biskopstjänsten och kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen.

Vid ovannämnda remiss till lagrådet anförde *föredragande departementschefen* bland annat följande:

»Även för egen del har jag från sakliga synpunkter icke funnit anledning till annan erinran mot lagförslaget än som följer av mitt ställningstagande

till frågan om organisationen av biskopsämbetet i det nya stiftet samt mitt förslag rörande ombildning av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen till domprostbeställning. I anslutning härtill kommer följaktligen domprosten i Stockholm att med självskrivenhet tillhöra domkapitlet i Stockholms stift och där taga säte såsom vice preses.

De i den sakkunniges utredning förekommande statistiska uppgifterna rörande skolförhållandena m. m. inom det av landsbygd och mindre städer sammansatta område, som jämte huvudstaden skulle enligt den sakkunniges förslag komma att ingå i det nya stiftet, kunna visserligen, såsom hänförande sig till en tidpunkt åtskilliga år tillbaka, anses numera i viss mån föråldrade. Förskjutningar i här ifrågavarande siffror inträda givetvis också, om gränsdragningen för stiftet sker med de jämkningar på åtskilliga punkter, som av mig förordats. Det har dock icke synts mig nödvändigt att i detta sammanhang företa en komplettering av den statistik, som här redan finnes framlagd. De tillgängliga siffrorna torde nämligen i allt fall klart ådagalägga, att ett behov även för Stockholms-stiftet kommer att föreligga av en ledamot med särskild sakkunskap på folkundervisningens område. — — —

I lagförslaget har jämväl intagits en övergångsbestämmelse beträffande den fortsatta behandlingen av de ärenden, som vid upphörandet av det nuvarande domkapitlet för Stockholms stad icke kunnat av denna myndighet bringas till slutligt avgörande. — — —»

Beträffande *förslaget till lag om ändringar i biskopsvalsförordningen* har den sakkunnige anført bland annat följande:

I förordningen den 30 maj 1759 om biskops-(och superintendents-)val stadgas i 9 mom., att vid sådant val »komma i de stift, där gymnasier äro, alle lektores, evad de äro präster eller ej, uti konsistorio att omrösta».

Genom nu gällande lag om domkapitel har, som bekant, gymnasielektors självskrivenhet till ledamotskap i domkapitlet upphört. — — —

Det härförut återgivna stadgandet i 1759 års förordning beträffande gymnasielektorers deltagande i biskopsval synes emellertid vid den nu senast företagna domkapitelsreformen icke hava uppmärksamrats. Hade så skett, lärer väl vara ställt utom tvivel, att stadgandet i fråga befunnits böra upphävas. — — —

Att under de förhållanden, som här antytts, bereda läroverkslektorerna i Stockholm, vilkas antal för närvarande uppgår till ett 80-tal, rätt att i denna sin egenskap deltaga i domkapitlets omröstning vid val av biskop, torde av i öppen dager liggande skäl icke kunna ställas i fråga. Det riktiga torde följaktligen vara att nu sätta den ifrågavarande antikverade bestämmelsen i 1759 års förordning helt ur kraft.

Då, på grund av vad här anförts, 1759 års ifrågavarande författning nu i allt fall tarvar ändring, torde praktiska skäl tala för att en jämkning av bestämmelserna i denna författning även på en annan punkt i detta sammanhang företages. Här om må bringas i erinran följande.

Enligt den ursprungliga lydelsen av 3 mom. i ifrågavarande förordning skulle till biskopsval inom varje kontrakt kallas icke allenast de, som vore prostar i sina egna församlingar, utan ock alla inom kontraktet varande kyrkoherdar och regementspastorer, där de hade sitt boställe och vore tillstädes, samt kapellanen från vart pastorat eller, där flera kapellaner vore i pastoratet, den, som längst innehaft samma syssla i församlingen, så ock de vice pastorer, som förestode någon ledig församling.

Genom lagändring den 29 mars 1899 (sv. förf. saml. nr 18, sid. 1) erhöll ifrågavarande författningsrum den avfattning, att till biskopsval skulle inom varje kontrakt kallas alla till kontraktet hörande kyrkoherdar, komministrar och kapellpredikanter ävensom, där någon sådan syssla stode ledig eller icke blivit tillträdd av den därtill utnämnde, eller där innehavaren vore hindrad att sin valrätt utöva, den, som förestode sysslan, varjämte, om regementspastor vore boende inom kontraktet, jämväl han skulle kallas till valet.

Fråga om ytterligare utvidgning av rätten för präster att deltaga i biskopsval väcktes därefter genom en av kyrkomötet den 24 november 1909 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, med hemställan att Kungl. Maj:t tacktes låta vidtaga sådana åtgärder att, med upphävande av vad i gällande förordning om biskopsval vore stadgat beträffande rätt att i valet deltaga, dylik rätt måtte tillkomma en var till prästämbetets utövning berättigad prästman, som inom stiftet vore kyrkoskriven.

I skrivelse den 1 oktober 1915, nr 8, förklarade Kungl. Maj:t sig vilja inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida mötet godkände därvid fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 3 mom. i 1759 års förordning, varigenom författningsrummet skulle erhålla följande lydelse:

»Till detta val kallar prosten i varje kontrakt eller, om han är av laga förfall hindrad, den i hans ställe är förordnad, alla som innehava ordinarie prästerlig tjänst inom kontraktet och äro till prästämbetets utövning behöriga, så ock de prästmän, som, utan att innehava ordinarie prästerlig tjänst inom kontraktet, äro därstädes kyrkoskrivna och i stiftet hava prästerlig tjänstgöring.»

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 oktober 1915 anförde kyrkomötet i anledning härav bland annat följande:

Enligt kyrkomötets förmenande gives intet bärande skäl, varför icke t. ex. läroverks- och seminarielärare, vilka äro till prästämbetets utövning behöriga, skulle, även om de icke för tillfället äro i dylik utövning, tillåtas deltaga i val av biskop, vilkens verksamhet ju även omfattar inseende över dessa lärares utövning av sina tjänstebefattningar. Likaledes synes det hårt, att en obehörig prästman, som för tillfället icke är missiverad, på sådan grund skulle förlora den rätt att deltaga i dylikt val, som han kanske kort förut ägt och kort efter skulle åter förvärva. För övrigt torde delade meningar kunna i vissa fall uppstå, huruvida en prästman vid en viss tidpunkt är i prästerlig tjänstgöring eller icke, t. ex. då han, under en längre tids förordnande att förestå prästerlig befattning, för en kortare tidsperiod erhåller ledighet för någon sin angelägenhet. — Det har även anmärkts, att genom ett bifall till kyrkomötets framställning rösträtt skulle tillkomma även pensionerade prästmän. — — —

Kyrkomötet finner för sin del icke något motbjudande i att låta dessa erfarna män, vilka efter väl avslutat livsverk åtnjuta pension, deltaga i val av biskop. — — —

I anslutning till dessa sina uttalanden anmälde kyrkomötet, att mötet med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag i ämnet icke kunnat av mötet i oförändrat skick godkännas, för sin del antagit ett förslag till ändrad lydelse av stadgandet av följande avfattning:

»Till detta val kallar prosten i varje kontrakt eller, om han är av laga förfall hindrad, den i hans ställe är förordnad, alla inom kontraktet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning behöriga prästmän.»

Ifrågavarande lagförslag förelades härefter riksdagen genom proposition den 14 januari 1916 (nr 22) och blev av riksdagen antaget, varefter lag i ämnet utfärdades den 24 mars 1916 (nr 93).

I anledning av en vid 1934 års kyrkomöte väckt motion har mötet, i skrivelse den 27 november samma år (nr 8), anhållit, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte, att präster, som åtnjuta emeritilön, måtte vid biskopsval bliva röstberättigade inom det stift och kontrakt, där de närmast före tillträdet av emeritilönen haft tjänstgöring. I denna skrivelse har emellertid kyrkomötet, som åberopat kyrkolagsutskottets i ärendet avgivna betänkande, givit uttryck åt den meningen, att det kunde ifrågasättas, huruvida emeriti, som ju avslutat sin egentliga livsgärning, över huvud taget borde äga rösträtt vid biskopsval. — — —

Av 1934 års kyrkomötes föreliggande skrivelse i detta ämne bör ju nu utan vidare kunna utläsas, det även mötet för sin del vunnits för den uppfattningen, att 1916 års lagstiftningsåtgärd, i vad den berörde de pensionerade prästerna, var förhastad. — — —

Omständigheterna måste ju på grund av vad sålunda förekommit obetingat tala för, att de år 1916 tillkomna bestämmelserna i 3 mom. i 1759 års förordning nu underkastas en sådan omredigering, att därigenom väl lämnas orubbad den rösträtt, som genom sagda lagändring tillades de extra ordinarie församlingsprästerna i gemen, innehavarna av sådana särskilda prästerliga tjänster, som avses i 47 § i gällande lag om tillsättning av prästerliga tjänster, samt präster anställda vid allmän undervisningsanstalt, men däremot den rösträtt, som nu tillkommer de pensionerade prästerna, bringas att upphöra.

Någon erinran mot lagförslaget har från remissmyndigheternas sida icke framställts.

Vid remiss till lagrådet av det omarbetade lagförslaget förklarade *föredragande departementschefen*, att han ansåge de föreslagna ändringarna i biskopsvalsförordningen väl motiverade.

Vid föredragningen i statsrådet den 26 september 1941 anmälde *föredragande departementschefen* jämväl det genom förevarande proposition framlagda *förslaget till förordning om ändringar i 1936 års biskopslönebestämmelser*.

Enligt sakkunnigförslaget skulle de speciella stadgandena i 1936 års förordning, som reglerade avlöningsförhållandena vid biskopsbeställningen i Visby stift, göras tillämpliga beträffande stiftschefsbefattningen i huvudstadsstiftet.

Föredragande departementschefen anförde bland annat följande:

»Med mitt från sakkunnigförslaget avvikande ställningstagande i fråga om organisationen av biskopsämbetet i det nya stiftet bortfaller behovet av den utav den sakkunnige föreslagna särregleringen beträffande löneförhållandena

för biskopen därstädes. Då anledning torde saknas att för innehavaren av biskopsämbetet i Stockholms-stiftet fastställa kontantavlöningen till annat belopp än som gemenligen — med undantag för ärkebiskopen och biskopen i Lund — finnes bestämt för biskoparna i riket, påkallas i den förevarande förordningen av år 1936 i första hand blott ett tillägg av sådant innehåll till punkten 6:o i förordningen. I avseende å löneförhållandena i övrigt för biskopen i Stockholms-stiftet bliva härigenom de allmänna bestämmelserna i förordningen omedelbart gällande. I överensstämmelse med vad den sakkunnige föreslagit torde i punkten 21:o i samma förordning böra intagas ett stadgande i anslutning till viss ändring i 3 § kyrkofondslagen, vartill jag strax återkommer.

Jag ber att redan i detta sammanhang få nämna några ord om den erforderliga regleringen av Stockholms-biskopens bostadsförhållanden. Jämlikt bestämmelserna i omförmälda 1936 års förordning gäller såsom huvudregel, att tjänstebostad skall beredas biskop enligt Kungl. Maj:ts bestämmande i för ändamålet anvisad publik fastighet. Där särskilda förhållanden därtill föranleda, må dock Kungl. Maj:t i stället tilldela biskop antingen åt honom förhyrd tjänstebostad eller hyresersättning till belopp, som för varje gång med hänsyn till förekommande omständigheter bestämmes. Frågan om ett definitivt ordnande av en tjänstebostad för biskopen i Stockholm står i visst samband med sättet för ett nöjaktigt ordnande av lokalfrågan för domkapitlet i huvudstaden. Sistnämnda spörsmål har sedan länge väntat på en lösning. — — —

Med hänsyn till den sålunda föreliggande situationen har jag uppdragit åt byggnadsstyrelsen att företaga en preliminär utredning. — — — Enligt mitt förslag till stiftsfrågans lösning har det nya domkapitlets verksamhet förutsatts skola taga sin början redan från och med den 1 juli 1942. Då man icke synes kunna räkna med att dessa lokalfrågor för domkapitlet och för biskopens förseende med tjänstebostad skola kunna slutgiltigt lösas till angivna tidpunkt, har jag utgått ifrån att vissa åtgärder för en provisorisk reglering i ifrågavarande hänseenden måste förberedas. I sådant syfte har jag, vad beträffar den blivande biskopens bostadsförhållanden, tillika föranstaltat om en särskild undersökning, huruvida en förhyrd tjänstebostad lämpligen kan åt biskopen anordnas eller om i stället hyresersättning bör åt honom tillsvidare utgå.»

Lagrådet förordade vissa redaktionella jämkningar i förslaget till lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholm. Övriga remitterade lagförslag lämnades av lagrådet utan erinran.

Lagrådets utlåtande anmäldes i statsrådet den 17 oktober 1941 av *chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge*, som därvid anförde bland annat följande:

»I anslutning till lagrådets erinran beträffande avfattningen av den inledande bestämmelsen i förslaget till lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad ha inom ecklesiastikdepartementet vidtagits vissa jämkningar i nämnda förslag ävensom, med avseende å ikraftträdandebestämmelsen, i den föreslagna lagen om ändringar i kyrkomötesförrordningen.

Vid anmälan av Stockholms stiftsfråga den 26 september 1941 meddelade jag, att byggnadsstyrelsen erhållit i uppdrag att företaga en preliminär utredning rörande en lösning på längre sikt såväl av lokalfrågan för domkapitlet som av spörsmålet om förläggningen i en publik fastighet av tjänstebostad för biskopen i det nya stiftet. En dylik utredning har numera verkställts av byggnadsstyrelsen. — — — (Ett sammandrag av styrelsens utlåtande i frågan är såsom bilaga 1 fogat till propositionens bilaga 1.) — — — Till de i byggnadsstyrelsens utlåtande framförda alternativen för en mera bestående lösning av hithörande frågor torde icke i närvarande läge något ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida påkallas. På sätt jag tidigare framhållit erfordras nämligen för varje fall för tiden närmast efter den 1 juli 1942 en provisorisk reglering härutinnan. Byggnadsstyrelsen har också i sitt utlåtande framställt förslag i sådant syfte. I avseende å biskopens bostadsförmån har byggnadsstyrelsen härvid ansett lämpligast, att denne tills vidare tillerkännes viss kontant hyresersättning, vilken av ämbetsverket föreslagits att utgå med 6,000 kronor för år. Emot detta förslag torde icke föreligga anledning till någon erinran. Vad beträffar tillgodoseendet av det nya domkapitlets lokalbehov under provisorietiden kan jag i detta sammanhang inskränka mig till att nämna, att Storkyrkoförsamlingen utfäst sig att tills vidare från och med den 1 juli 1942 ställa den s. k. kyrksalen i Storkyrkan hyresfritt till förfogande för det nya domkapitlets verksamhet.

Storleken av den årliga merkostnad, som den nya stiftsindelningen enligt det framlagda förslaget skulle komma att draga, är till stor del beroende av huru anslagsbehovet för det nya domkapitlet bestämmes. Frågan härom är för närvarande föremål för närmare utredning. Preliminärt har emellertid ett överslag av de ifrågakommande kostnaderna verkställts inom ecklesiastikdepartementet. Denna överslagsberäkning har givit vid handen, att merkostnaden för det föreslagna nya stiftet under de närmaste åren torde kunna begränsas till i avrundat tal 29,000 kronor för år. Härvid har beräknats, att för Storkyrkoförsamlingen skulle uppkomma en besparing av cirka 6,500 kronor, medan för statsverket och kyrkofonden skulle uppstå en merutgift av tillhoppa 35 å 36,000 kronor. Kyrkofonden skulle först och främst komma att belastas med utgifter för avlönande av en ny biskop, inklusive hyresersättning m. m. omkring 29,600 kronor, varemot skulle svara dels en inkomst av 4,400 kronor i form av anslag å statsbudgeten (för närvarande tillkommande pastor primarius såsom tiondeanslag) och dels en utgiftsminskning av 1,100 kronor, motsvarande nu utgående avlöningsmedel åt

kyrkoadjunkt. Härigenom skulle för kyrkofonden uppstå en nettoökning av (29,600 — 4,400 — 1,100 =) 24,100 kronor. Vidare uppkommer en ökning av utgifterna till avlöningar och omkostnader vid Stockholms domkapitel, preliminärt uppskattad till omkring 11,600 kronor. Enligt vad statskontoret framhållit torde även komma att uppstå behov av viss personalförstärkning å ämbetsverkets fondbyrå. Därest statsverket, på sätt nu är fallet, alltjämt skulle svara för alla utgifter för Stockholms domkapitel, komme sistnämnda kostnadsökning att helt drabba statsverket. I avseende å fördelningen mellan statsverket och kyrkofonden av domkapitlens kansli-kostnader m. m. har emellertid, såsom här efteråt i korthet skall beröras, vid de preliminära kostnadskalkylernas uppgörande ifrågasatts, huruvida icke viss ändring i det hittills tillämpade beräkningsförfarandet vid denna fördelning betingades av den föreslagna nya stiftsorganisationen.

För egen del är jag icke beredd att nu taga definitiv ställning till denna fråga om kostnadsfördelningen. Det slutliga avgörandet torde böra ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen i samband med prövningen av de ändringar i de berörda domkapitelskansliernas anslagsbehov, som må bliva en följd av det nya stiftets inrättande. — — —

Enligt gällande avlöningsbestämmelser för biskoparna äro dessa pliktiga att underkasta sig jämkning i åligganden och förändring av stifts område, som i vederbörlig ordning föreskrives. Något hinder för den föreslagna regleringens omedelbara genomförande föreligger med hänsyn till de rättigheter, som äro förbundna med innehavet av biskopsämbetena i de två exkorporeringsstiften, därför icke.»

På hemställan av föredragande departementschefen avlät Kungl. Maj:t nämnda dag till kyrkomötet skrivelse, nr 8, vari begärdes kyrkomötets yttrande över dels förslaget om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm jämte vissa kringliggande områden, dels ock huruvida kyrkomötet godkände förutnämnda till lagrådet remitterade, inom ecklesiastikdepartementet i vissa delar jämkade förslag till *lag om ändrad lydelse av §§ 2, 4 och 5 förordningen den 16 november 1863 (nr 61, sid. 3) angående allmänt kyrkomöte, lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad samt lag om ändring i vissa delar av förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval.*

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 november 1941, nr 13, har kyrkomötet förklarat sig dels icke hava något att erinra mot det med Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 17 oktober 1941, nr 8, framlagda förslaget om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm jämte vissa kringliggande områden, dels ock godkänna nyssnämnda vid Kungl. Maj:ts omförmälda skrivelse fogade lagförslag.

Vid föredragning i statsrådet den 30 december 1941 för beslut om avlåtande av förevarande proposition anförde *chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge*, beträffande kostnaderna för det föreslagna nya stiftet följande:

»På sätt jag vid anmälan den 26 september och den 17 oktober 1941 av Stockholms stiftsfråga framhållit bör en blivande innehavare av biskopsämbetet i Stockholms stift, i avvaktan på att tjänstebostad kan bli för honom anordnad, tillerkännas kontant hyresersättning med skäligt belopp. Byggnadsstyrelsen hade funnit sådan ersättning kunna tills vidare bestämmas till 6,000 kronor för år. I yttrande över vissa anslagsfrågor i samband med inrättandet av ett Stockholms stift har emellertid statskontoret beträffande avvägningen av omförmälda hyresersättning uttalat, att den föreslagna ersättningen borde reduceras. För egen del har jag med hänsyn till rådande hyrespriser i huvudstaden icke funnit anledning att frågå byggnadsstyrelsens förslag såsom ett maximibelopp, varmed man under nuvarande förhållanden bör räkna. Det närmare bestämmandet av hyresersättningens belopp, vilket skall ankomma på Kungl. Maj:t, synes härvid böra ske sålunda, att den blivande tjänstinnehavaren medges ersättning — inom angivna gräns — för sina faktiska utgifter i förevarande hänseende. Jag vill erinra om att, när frågan om biskopens inflyttning i en för honom iordningställd tjänstebostad framdeles aktualiseras, denne torde, jämlikt grunderna för stadgandena under punkt 13:o i biskopsavlöningsförfordningen, kunna tillerkännas särskild gottgörelse för av flyttningen föranledda utgifter. Såväl hyresersättningen som i sist berörda fall ifrågakommande gottgörelse bestridas ur kyrkofonden.

Frågan om kostnaderna för det nya domkapitlets verksamhet ber jag att få upptaga till närmare behandling i sammanhang med min anmälan av anslagsäskandena för nästkommande budgetår för övriga domkapitel och för stiftsnämnderna.»

Vid anmälan i statsrådet den 3 januari 1942 av ecklesiastikdepartementets anslagsäskanden för budgetåret 1942/43 har departementschefen beträffande kostnaderna för avlöningar (frånsett kristillägg) och omkostnader för domkapitlet i Stockholm framlagt en sammanställning över dels nu anvisade anslagsbelopp, tillhoppa 16,600 kronor, dels ock för budgetåret 1942/43 beräknade kostnader, tillhoppa 29,600 kronor jämte lokalhyra omkring 3,000 kronor och ett engångsanslag till möbler m. m. på 4,000 kronor. Merkostnaderna för Stockholms domkapitels kansli efter ombildningen ha sålunda uppskattats till — förutom nämnda engångsutgift av 4,000 kronor — 16,000 kronor. Departementschefen har förordat, att statsverket alltjämt skall svara för hela kostnaden för Stockholms domkapitel.

Enligt i ärendet föreliggande uppgifter kan den av Kungl. Maj:t föreslagna stiftsregleringen approximativt beräknas komma att medföra en

årlig kostnadsökning för statsverket av 16,000 kronor och för kyrkofonden av 24,100 kronor, medan för Storkyrkoförsamlingen skulle uppkomma en årlig besparing av omkring 6,500 kronor. Den årliga merkostnaden för det föreslagna nya stiftet skulle således utgöra omkring 33,600 kronor.

Utskottet.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har det genom propositionen framlagda förslaget föranletts av en skrivelse, som 1941 års riksdag, efter hemställan av första lagutskottet i dess utlåtande nr 35, avlåtit till Kungl. Maj:t. Förslaget ansluter sig till den ståndpunkt, som riksdagen sålunda intagit. Vad motionären anfört finner utskottet icke vara av beskaffenhet att föranleda avsteg från denna ståndpunkt.

Den närmare utformningen av förslaget om stiftsbildningen har icke givit utskottet anledning till erinran.

Beträffande förslaget till lag om ändring i vissa delar av förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval innebär den föreslagna lydelsen av 3 mom., att av de enligt gällande stadgande vid biskopsval röstberättigade skulle uteslutas icke blott de pensionerade prästerna utan även obefordrade präster, som för tillfället icke äro missiverade. Ehuru inskränkningen av rösträtten för sistnämnda kategori av präster icke är i överensstämmelse med de uttalanden, som av 1909 och 1915 års kyrkomöten gjorts i frågan, har utskottet emellertid vid övervägande av lagförslaget, som av kyrkomötet lämnats utan erinran, stannat för att icke framställa någon anmärkning mot detsamma.

I fråga om övriga genom propositionen framlagda författningsförslag har utskottet icke funnit anledning till erinran.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till propositionen och med avslag å den i ämnet väckta motionen I: 112, såvitt ärendet hänvisats till behandling av lagutskott,

A) medgiva, att från och med den 1 juli 1942 vissa kring Stockholm belägna områden må fränkiljas de stift, de för närvarande tillhöra, för att jämte huvudstaden bilda ett särskilt stift med benämningen Stockholms stift och med biskopssäte i Stockholm,

B) medgiva, att innehavaren av biskopsämbetet i det nya stiftet må tills vidare och intill dess tjänstebostad för honom, jämlikt vad därom är stadgat, må bli anordnad, åtnjuta hyresersättning med ett belopp av högst 6,000 kronor för år,

C) godkänna en reglering övergångsvis av befodringsförhållandena för de av den nya stiftsbildningen berörda prästerna samt

D) under förutsättning av bifall till hemställan under A) dels antaga de vid propositionen fogade förslagen till lag om upphörande av det särskilda domkapitlet för Stockholms stad,

lag om ändring i vissa delar av förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval, och

förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel;

dels ock godkänna det vid propositionen fogade förslaget till

kungörelse om ändrad lydelse av 5 § 2 mom. familjepensionsreglementet för prästerskapet den 28 november 1941 (nr 904).

Stockholm den 3 mars 1942.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Gärde, Eskhult, Theodor Magnusson, Brandt, Caap, Ahlqvist* och *Sandström*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Ryberg, Björling, Berg**, *Lindberg* i Stockholm, *Lindahl* och *Birke*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Theodor Magnusson*, vilken anförde:

»Kungl. Maj:t vägrade förra året att framlägga förslag om inrättande av ett biskopsämbete för Stockholm och begränsade sig i stället till att föreslå riksdagen att reformera pastor primarius-institutionen, vilket skulle medföra en årlig kostnadsökning med 4,400 kronor. Ecklesiastikministern framhöll i sitt uttalande i propositionen i ärendet förra året, att han visserligen med stor tveksamhet avstod från tanken att föreslå inrättandet av ett biskopsstift för Stockholm, men hans ståndpunkttagande härvidlag bestämdes 'av hänsynen till rådande tidsomständigheter'. Och han tillade, att 'varje kostnadskrävande utökning av förvaltningsorganisationen bör givetvis om möjligt undvikas i en tid, då inskränkningar i förvaltningsverksamheten övervägas och alla tillfällen till besparingar och begränsningar måste tillvaratagas'.

Dessa argument gälla, ett år efter det de framfördes, med ännu större styrka just nu. Vårt ekonomiska läge är nu, på grund av det pågående världskriget, ännu sämre, och tyvärr nödgas man räkna med, att det skall komma att ytterligare försämrast. Vid behandlingen i riksdagen förra året, då riksdagen beslöt skrivelse med begäran om det förslag, som nu föreligger, lugnades de, vilka hyste ekonomiska betänkligheter, med att det ju i alla fall är kyrkofonden, som får bestrida de väsentligaste utgifterna, och denna fonds ekonomiska ställning uppgavs vara sådan, att den, utan ytterligare uttaxering, kunde svara för de belopp här skulle krävas. Tiden rider fort i våra dagar. I år är kyrkofondens läge sådant, att man måste börja ta av kapitalet för innevarande år med inte mindre än 480,000 kronor, enligt vad statskontoret och kammarkollegium upplyst om i en gemensam skrivelse rörande kyrkofondens stat för år 1942. Om kyrkofonden skall kunna bibehållas vid sitt nuvarande belopp måste alltså den allmänna kyrkoavgiften höjas. Utgifterna för det planerade biskopsämbetet måste sålunda i verkligheten bestridas med skattemedel. Den nu kalkylerade utgiftsökningen för den ifrågasatta biskopsinstitutionen angives till 33,600 kronor pr år. Ingen torde med utsikt till att bli sannspådd våga påstå, att ökningen kommer att stanna vid denna summa. Man behöver bara hänvisa till att exempelvis den presumtive biskopens bostadsfråga tills vidare skall ordnas genom ett provisorium.

Då det ekonomiska läget sålunda i alla avseenden är betydligt försämrat sedan förra året, torde riksdagen med lugnt samvete kunna skjuta på ärendet och i stället söka komma till den reform, som Kungl. Maj:t i följande föreslog. 'Det bör framhållas' — skrev ecklesiastikministern i ovan omnämnda proposition — 'att genom en sådan reform (ökad befogenhet åt pastor

primarius) icke undanskjutes en definitiv reglering av frågan, när *de ekonomiska förutsättningarna för en sådan reform föreligga*'.

Här är icke fråga om något ställningstagande till det religiösa problemet i ärendet. Här gälla samma synpunkter, som komma till uttryck, när anslagen till skilda kulturändamål nedskäras: vi ha icke råd att i dessa tider göra utgifter, *som icke äro oundgängligen nödvändiga*. Vi böra även i denna fråga vänta tills bättre ekonomiska förutsättningar föreligga.

Med hänvisning till ovanstående hemställes,

att riksdagen måtte — med bifall till den i ämnet väckta motionen I: 112 — avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 13.»
